

Kairangi: tā te ākongā mahi

1 Pa'u

Ki ētahi ko te ingoa o tēnei taramu ko te tariparau, ki te ao taramu o ngā kuki airani he paparanga. Ko te taramu tuatahi i hanga i a rātou ko tona ingoa ko te Pa'u. Ko te Pa'u te taramu anake e taea ana ngā wāhine ki te whakatangi. I pākuru ana tēnei taramu me he kuru ki te whai oro panguru.

He aha te whakapapa?

2 Ko te whakapapa o te pa'u, he taramu nō ngā Kuki Airini, Tamanuiterā, Poronihia, Te Moana nui a Kiwa. I ngā rā o nehe ko te whakamahinga o te pa'u, he whakangahau atu, he mea hei whakamahi hoki hei karanga atu ki te iwi mō ngā momo huinga me ngā karakia. Engari ehara i te mea nō ngā kuki airani noiho te pa'u, e ai ki ētahi i ahu mai tēnei taonga puoro ki te ao tawhito o poronihia, a muri ake i te whitianga o ngai poronihia ki te rawhiti i tae atu te pa'u ki Hawaii i te tau 1000.AD. Taihoa ā, ka huri te pa'u ki ia o ngā iwi o te moana-nui-a-kiwa tae noa ki ngā kuki airani.

Tona whakamahinga i te ao tawhito

3 I whakamahi ngā kuki airani i te pa'u ki te whai piti i ngā waiata tapu o ngā teremoni (ceremonies) ko te ingoa o ngā waiata o ngā teremoni ko te ura pa'u. Ko te ura pa'u i ahu mai i ngā wahanga motuhake e toru ko te ura pa'u (Drum dances), te kōrero a tipuna (Legends) me te kaparima (Action songs) anō hoki. Ko te pāhekoheko o te ura ki te iwi o Hawaii ko te ingoa ko hula pahu.

Te ahuatanga/pehea e hanga?

Te nuinga o ngā pa'u kua hangaia mai i ngā rōku kokonati, engari ki ētahi o ngā iwi o poronihia kua hangaia hoki mai i ngā rakau rerekē.

3 I te ao tawhito i whakamahi ngai kuki airani i te kiri o ngā mango. Ko te tikanga o tēnei ahuatanga, he kaha ake te pao o te pa'u ina ka whakamahia i te kiri o te mango.

I ahu mai tēnei whakaaro mai i ngā tangata o ngai Kuki airani. Ka whakaaro ake rātou mēnā ka pā mai ā tamanuiterā ki te kiri o te mango ka wera ake, Nā te wera ka whakawhanake i te oro o te pa'u. I ēnei rā ko te mea hei ka whakamahi e

3 rātou mō te wāhi pao ko te kiri ngā kararehe, engari ko te kiri o te nanekoti te mea nui. Ko te ahuatanga o te pa'u he ahua orite ki te hanga o nga taramu nguru o te ao moroki (modern day)

To'ere

1 Ko te to'ere, koia te oro matua o ngā taramu huri noa i ngā airani o poronihia. e ai ki nga tangata o Kuki Airani ko te to'ere koira te taramu whēuaua o ngā taramu katoa. Ki tēnei o ngā taramu, mā ngā tāne tautōhito anake tēnei taramu e whakatangi he whakangāhau, hei whakatenatena i ngā tangata ki te whakapiri mai ki ngā momo huinga me ngā karakia anō hoki. mai rā anō, mai rā anō kua whai e rātou i ngā tikanga o a rātou tipuna.

He aha te whakapapa?

2

Ko te tikanga i ahu mai tēnei momo taramu ki ngā kuki airani, ā, hei tōnā wā i haere ki ngā airani o Poronihia Wīwī hei koha mō ngā tangata poronihia wīwī.

He pera tēnei taramu ki ngā kōrero o te Pa'u he taonga tuku iho nō a rātou tipuna. Ki ia o ngā airani o poronihia he ahua rerekē ngā kōrero me ngā ingoa anō hoki o tēnā, o tēnā iwi, engari he orite te hanga, he orite hoki te tangi mai i te toere.

He taonga puoro tēnei hei whakamahi hei karanga atu ki te iwi mō ngā huinga, me ngā kārakia. Ko te tikanga, kua roa nei te wā i noho tēnei taonga puoro ki ngā kuki airani, tae noa ki te tau 1500 i whiti atu ki te iwi o Hāmoa.

Ko te whakapapa o te toere ki ngā kuki airani me ōna whakamahinga he rōpū taramu, ko te tangata tuatahi he tangata kaiarataki ko te tangata o mua. Ko te tangata ka whai ake ko te ropu, ko tērā te tangata i waenga. Ko te muri koira te tangata e tautoko ana i te ropu katoa. Tahape ko tēnei te tangata tuawhā, te rangi pāhekoheko, ā ki te tangata whakamutunga ko te oro oro te tangata e aro ana ki te piti o te tangata o mua.

Pērā anō ki te Pa'u ehara i te mea nā ngā kuki airani anake te to'ere nā ngā iwi huri noa poronihia tēnei taonga puoro.

Te ahuatanga/pehea e hanga?

3

Te ahuatanga o te toere, he rōku kua tapatapahanga ki waenga o te rākau, ahua penei. Me pena te kohao kia tōiriiri i te oro. ko te roanga, kua hanga i waengai ngā inenga 40cm ki te 120cm. Kua hangaia maitia te toere mai enei rakau

- Mirō
- Tou
- Tamanu

Ka taea te kimi enei rakau huri noa i Te Moana-nui-a-Kiwa.

Ki etahi o ngā toere kua whakairotia i etahi hikuaua. Ki etahi he tohu mo te whakapapa o ngā kuki airani i ngā rā o nehe, ki etahi atu he whakaironui noa.

Na reira hei whakakapi i enei korero ko toku hiahia noa ki a koutou kia kaua e waiho i enei korero kia korero paraurehe noa. Whakarongo, mohio, tohaina i enei korero ki nga tangata huri rauna i te ao.

